

DE SANT CRISTÒFOL A BARTRÓ

Els canvis d'ubicació del cementiri de Begues, dels orígens medievals a la ubicació actual

Elicinia Fierro Milà; Vicenç Martí

Introducció

Els cementiris tal com els coneixem estan associats a la tradició cristiana i en el seu origen els trobem a tocar de les esglésies, en els espais sagrats sota la protecció de Déu per accedir a la vida eterna.

Aquesta tradició canvia als volts del segle XIX, moment en què el creixement urbà de molts municipis al voltant d'aquestes esglésies fa que els cementiris siguin vistos com un destorb i que per temes de salubritat es traslladin molts d'aquests a llocs allunyats de les esglésies i dels nuclis urbans.

Aquest va ser el cas del cementiri de Begues, traslladat el 1869, però sembla que el lloc triat inicialment no va ser l'encertat, ja que uns pocs anys després, als anys trenta durant la segona república, es torna a plantejar el seu trasllat novament per temes de salubritat i proximitat a les cases, per ara sí, triar un nou lloc més allunyat.

ELS ORÍGENS

S. X el primer enterrament

En el cas de Begues el primer enterrament cristià associat a una església del que en tenim constància és la tomba antropomorfa localitzada en les excavacions arqueològiques dutes a terme el 2005 i posteriorment excavades el 2021, aquest enterrament està ubicat a l'actual sagristia de l'església vella de Sant Cristòfol, al barri de la Rectoria.

Aquesta primera tomba excavada a la roca, conservava l'esquelet l'interior, el que en va permetre la datació, donant un resultat de 900-1030 cal (EDO et al. 2022) el que situa la tomba al segle X i a fa coincident amb la primera menció documental que es té de l'existència de la parròquia de Sant Cristòfol de Begues (Rius, 1945).

Aquesta primera tomba hauria estat associada a un primer temple de dimensions més reduïdes del que no s'han conservat més vestigis, donat que sobre aquesta tomba s'hi assenta part del mur de l'església romànica que s'hauria construït entre els segles XI – XII.

S. XI al s. XVI el cementiri de la parròquia de Sant Cristòfol

En les excavacions realitzades l'any 2005 també es localitzen tot de restes humanes en les diferents cales realitzades a l'absis i a la sagristia de l'església vella de Sant Cristòfol (Villalba et al. 2008).

En els estudis antropològics i datacions realitzades posteriorment s'ha pogut concloure que l'ús d'aquest espai com a cementiri, és continuat fins a la construcció de l'església renaixentista, i que estaria associat al temple romànic del qual es conserven alguns murs localitzats i documentats a la cala 1, realitzada durant les excavacions arqueològiques del 2005.

Tant en aquest cas com en l'anterior els canvis en la construcció del temple i la necessitat de reubicació del nou espai del cementiri no van comportar el desplaçament dels enterraments anteriors que es van mantenir en el seu lloc construït al seu damunt.

SEGON CANVI D'UBICACIÓ

1868 el nou cementiri de la Collada

Per la documentació conservada a l'arxiu municipal de l'Ajuntament de Begues sabem que l'any 1865 s'acorda per les autoritats municipals construir un nou cementiri. Així el 1866 s'inicien els tràmits per la construcció del nou cementiri fent la sol·licitud a instàncies superiors, tant eclesiàstiques com governamentals, per poder dur a terme les obres.

En aquesta documentació s'indica l'estat ruïnós del cementiri del moment, que com hem vist data del segle XVI i és contemporani a la construcció de l'església, a la qual estava adossat. A més, per a la construcció del nou cementiri es demanen els terrenys anomenats de la "pineda de la rectoria", terrenys que segons s'esmenta eren propietat del mossèn.

Però dos anys de males collites, 1866 i 1867, impedeixen tirar endavant el projecte de construcció del nou cementiri per la falta de fons a les arques municipals, i no és fins al 1868 que es reprèn el projecte i s'inicien les obres el 28 d'abril de 1868, treballs de construcció que es van poder dur a terme gràcies a la participació de jornalers que estaven sense feina.

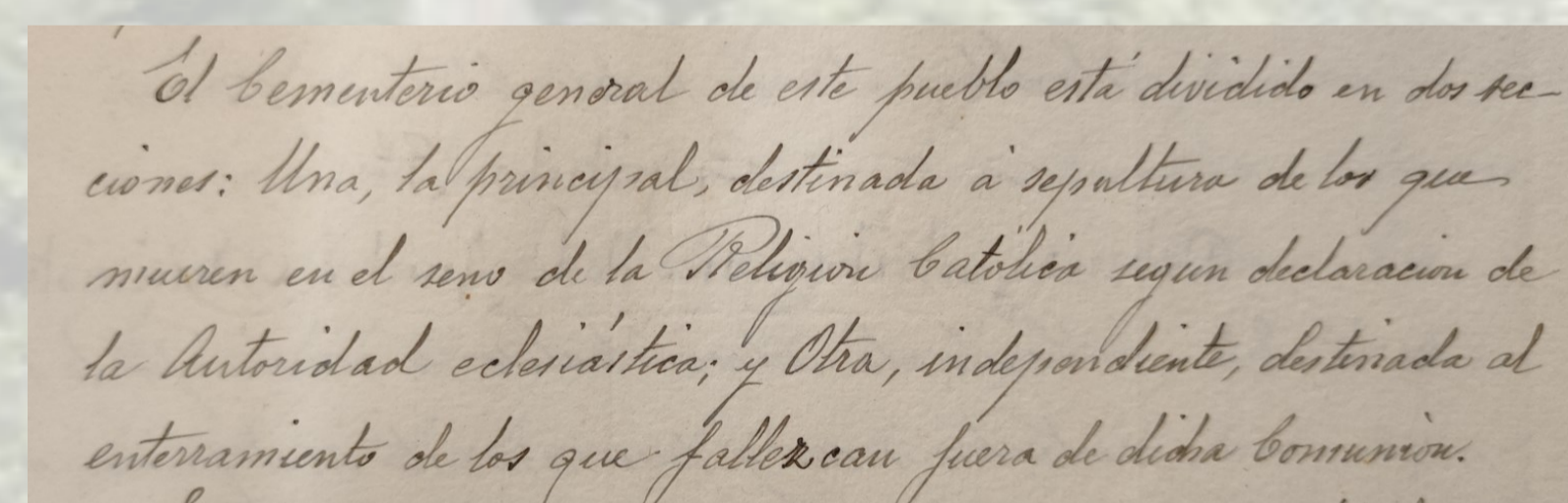

Vista de l'antic cementiri situat a la Collada, amb el passadís de joves xiprers al centre. (Arxiu CEB)

La junta de cementiris

En compliment de la normativa de l'època i per dur a terme la gestió i manteniment del cementiri, el 24 de desembre de 1916, es constituïa la junta de cementiris, que va ser l'encarregada de la redacció del projecte de reglamentació del cementiri elaborat el 1917. En aquest document es recull que el cementiri va ser construït amb fons municipals i també s'especifica que hi ha espai per als cristians i un espai reservat per als que no ho són.

En els documents de la junta de cementiris ja es torna a esmentar el 1917 el mal estat de conservació del cementiri, fet que devia ser recurrent i que portar a fer obres de millora entre el 1933 i 1934, però que no devien ser suficients donat que el 1938 s'elabora un nou projecte d'obres per a la construcció d'un nou cementiri, projecte que degué quedar truncat per l'esclat de la Guerra Civil Espanyola.

Extracte del document de reglamentació del cementiri, on s'esmenta la diferenciació d'espais (AMB)

L'abandó del cementiri vell

D'aquest cementiri vell avui en dia només ens queden unes muntanyes de runes, amb restes dels antics nínxols, i els imponents xiprers de la rectoria, això es deu al fet que un cop construït el nou cementiri, l'any 1958 se sol·licita autorització per dur a terme el trasllat de les restes del vell al nou cementiri i se n'obté l'autorització el 1961, i el trasllat es realitza entre el 1964 i el 1966.

Un cop fet el trasllat de les restes humanes el 1966 es decideix a enderrocar els nínxols i parets de l'antic cementiri. Segons l'expedient conservat a l'arxiu municipal l'enderroc va tenir un cost d'unes 15.500 pessetes de l'època. Un cop enderrocat, l'any 1967 s'autoritza a un veí de Begues poder utilitzar les pedres del cementiri per altres usos. Així i tot, encara avui queden restes dels nínxols i murs d'aquest antic cementiri.

Vista de detall de les restes enrunades i fragments de lapida que encara resten on era el cementiri. (Fotos: Elicinia Fierro)

ELS XIPRERS DE LA RECTORIA

Uns dels monuments més espectaculars i desconeguts que tenim en aquest poble són els xiprers del cementiri vell de la Rectoria. Deuen tenir uns cent setanta anys aproximadament i es devien plantar sobre l'any 1868. Han crescut d'una manera formidable amb una bona alçada i frondositat. Deu haver acompanyat al seu creixement la qualitat de la terra i les humitats que sempre hi arriben.

El Xiprer és un dels arbres que més relacionem amb el paisatge mediterrani. Quan el veiem sempre ens ve al cap Grècia o Itàlia. Plantats al costat de camins, temples i algunes vegades de creixement silvestre.

Es diu, que es plantaven en els cementiris perquè amb la seva forma esvelta i allargada conduïa les ànimes al cel. A part, la seva vegetació espessa ajuda a crear un recinte tancat i protegit del vent. Un "saló al mig de la plana". Les arrels també hi ajuden, ja que creixen de manera perpendicular cap avall sense malmetre construccions.

Plantat a les masies també és un símbol d'hospitalitat: Un xiprer sol plantat a l'entrada significava que podies beure aigua, dos xiprers volia dir menjar i beguda, i tres s'hi podia dormir. Aquesta significació canvia depenent dels llocs.

El nom botànic del xiprer és *Cupressus sempervirens*. És una conífera de fulla permanent. Aquest nom vol dir sempre viva, que està relacionat amb la seva longevitat. És un arbre que pot durar tres-cents anys. Esperem que els nostres hi puguin arribar, també. Els avantpassats que els varen plantar i cuidar fins que es van poder valdre per si sols, també ho devien fer amb la mateixa intenció.

Vista actual de detall d'un dels xiprers de l'antic cementiri. (Foto: Vicenç Martí)

TERCER CANVI D'UBICACIÓ

1949 el cementiri de Bartró

Als anys quaranta es recupera el projecte de construcció del nou cementiri, fent un nou plànol, però mantenint el mateix lloc triat el 1938, un indret allunyat de la població i conegut com a Bartró. És en aquest lloc on es construeix finalment el cementiri l'any 1949, entrant en funcionament a mitjans dels anys cinquanta, i que després de diverses ampliacions avui segueix essent el cementiri municipal.

CONCLUSIONS

Els canvis d'ubicació del cementiri de Begues són un reflex de canvis socials i de com ens relacionem amb la mort i el tractament que en fem de les despulles.

En origen el cementiri creix entorn de l'església i és la necessitat d'ampliar el temple el que porta a un canvi de la ubicació, però que no implica el trasllat de les restes, les quals es mantenen al mateix lloc i el que es fa és edificar-hi al damunt el nou temple, i per tant mantenint-les dins l'espai sagrat, ampliant aquest a l'exterior del nou temple.

La situació és diferent en els dos trasllats següents, on els motius estan vinculats a temes de salubritat i visibilitat de les tombes des de les cases, responen també a un canvi en les mentalitats de les societats modernes occidentals que ens hem allunyat de la mort i d'aquí la necessitat de mantenir els cementiris allunyats i separats dels espais dels vius.

Com que el lloc triat el 1866, és un espai on a finals del segle XIX i inicis XX s'hi comencen a edificar cases, principalment d'estueig, porta ràpidament a la necessitat d'allunyar encara més el cementiri, triant així el lloc de Bartró.

Bibliografia

- EDO, M.; CASTELLANA, C.; FERNÁNDEZ-DOMÍNGUEZ, E.; FONTANALS, M.; BARDERA, R.; PEIX, J.; BATALHA, L.; BREU, A.; PETIT, A.; ROMERO, L.; MARTÍNEZ-RODRÍGUEZ, P.; YEGROS, A.; FIERRO MILÀ, E.; MATA, V.; PARELLADA, X.; CAMPANY, J.; MARTÍNEZ-GRAU, H.; VILLALBA, M. J.; SANZ, M. (2022). *La successió estratigràfica de l'església de Sant Cristòfol de Begues (Baix Llobregat). Esglésies i sagres. Projecte de Recerca 2020-2021. Estudi integral històric-arqueològic-analític entre els segles X i XVI.* (AP19/21). [Memòria 2021].
- MATA I VENTURA, Víctor (2015). *La immigració occitana a Begues a cavall dels segles XVI i XVII. Economia i integració.* A VIII Trobada de Centres d'Estudis i Estudiosos d'Eramprunyà, Begues, p. 2-20.
- RIUS I SERRA, Josep (1945). *Cartulario de Sant Cugat del Vallès, Barcelona. Arxiu de la Corona d'Aragó.* Vol. 1. Barcelona.
- VILLALBA, M. J.; SANZ, M.; EDO, M. (2008). *Església de Sant Cristòfol (Begues, Baix Llobregat). Memòria d'Excavació. Campaña de 2005.* [Memòria d'intervenció arqueològica].
- Arxiu Històric de la Parròquia de Begues (AHBP)
- Arxiu Municipal de Begues (AMB)

Vista de l'antiga església on es poden veure restes de l'antic mur de tancament del cementiri que hi havia adossat al temple fins al seu trasllat al segle XIX (Arxiu CEB).